

LITTERATUR

Brontë gjorde kvindeligt navlepilleri muligt

I 'Jane Eyre', som er en milepæl i udviklingen af den psykologiske realistiske roman, skrev Charlotte Brontë sig ud af den gotiske litteraturs konventionelle kvindebilleder, mens den personkult, som er vokset op omkring forfatteren, aftegner nye klicheer af relevans for den aktuelle litteraturdebat

Af Solveig Daugaard

Engelsk litteraturs store guvernanteroman, Charlotte Brontës *Jane Eyre*, fortæller hovedpersonen i tilbageblik sin livshistorie fra barndom til voksenliv. Det er historien om, hvordan hun, som fattig og forældreløs kæmper sig gennem barndommens uretfærdigheder for at opnå ansættelse som guvernante på godset Thornfield, hvor hun passioneret forelsker sig i sin herre, Edward Rochester, der er en ædel, engelsk gentleman, men også »*mad, bad and dangerous to know*« – som det er blevet sagt om Lord Byron.

Men selvom Rochester således har træk til fælles med den skrækkromantiske helt, og Brontës roman desuden excellerer i animerede naturbeskrivelser, der katalyserer personernes stormfulde følelsesliv, usandsynlige sammentræf og overnaturlige kræfters indgriben samt behørig dæmonisering af psykisk sygdom og mørkhudede kvinder – alle genrekneb hentet fra den gotiske romantradition – er *Jane Eyre* samtidig en litteraturhistorisk milepæl i udviklingen af den psykologisk realistiske roman.

Fri vilje

Dette først og fremmest i kraft af dens fortæller og hovedperson, den fysisk undselige, men åndeligt intense Jane, som fuldgældigt overskrider den romantisk idealiserede kvindefigur, »*maiden in distress*«, der, frarøvet enhver form for initiativ og autonomi, er henvist til at udleve en masochistisk seksualitet, underlagt den mørke helts luner (en gestalt som endnu i dag trives aldeles glimrende, i for eksempel *Fifty Shades of Grey*-bølgen). Jane fremstår tværtimod som en kompleks, litterær kvindegestalt, både passioneret og kontrolleret, og frem for alt, som et menneske med egen fri vilje, der ofte optræder som den aktive part i afviklingen af romanens kærlig-

hedsintrige. Hvilket har gjort *Jane Eyre* til både en læserfavorit og en væsentlig hjørnestein i den angelsaksiske feminismede litteraturkanon.

»Altid at være guvernante og altid at være forelsket er en alvorlig begrænsning i en verden, som – trods alt – er fuld af folk, som hverken er det ene eller det andet,« bemærkede Virginia Woolf i 1925 i et kritisk essay om Brontë-søstrenes forfatterskab. Woolf mener, i sin kritik af Charlotte Brontë og søstrene Emily og Annes værker, at de lider æstetisk under den indskrænkede verden, deres ophavskvinder levede i. Søstrene blev stort set holdt inden for hjemmets fire vægge og havde kun begrænset adgang til arbejdslivet, det politiske liv og offentligheden i det hele taget. En af de få muligheder for et uafhængigt erhverv, som ugifte kvinder uden formue havde i Viktoriatidens England, var den ydmygende guvernanteposition – et limbo mellem tjenestefolk og herskab – hvor de nok var delvis fri af deres egen familie, men til gengæld fuldstændigt underlagt en fremmed families nåde. Den vanskelige position for kvinder af middelklassen adresseres direkte i første del af *Jane Eyre*,

hvor Jane fra Thornfields tag skuer ud over verden og gribes af en stærk udlængsel, der afføder et markant skred i fortællerstemmen, hvor romanens jeg, ifølge Woolf, åbenlyst erstattes af Brontës eget. Drevet af indignation over sin egen og andre kvinders skæbne, taber Brontë æstetisk kontrol og træder kluntet ud af sin fiktion for at tage læseren i hånden i kvindesagens tjeneste.

Woolf har måttet høre et og andet fra senere feministisk litteraturkritik for dette standpunkt, men selvom man kunne få den tanke, at hun i sin kritik spiller på samme tangenter, som de seneste måneders danske debat om den navlepillende og indskrænkede kvindedominans i dansk litteratur, er ligheden kun overfladisk. Dels fordi Woolf følger sin æstetiske kritik op af en diskussion af de socioøkonomiske rammer, som kvindelige romanforfattere i 1800-tallet var underlagt, og dels fordi kvinder på Brontës tid faktisk ikke rigtig havde adgang til at pille i deres egne navler. Hertil var de alt for definerede af deres relationer, især til fædre, brødre, onkler og ægtemænd i patriarkalske familiemønstre. Derfor er Jane Eyres absolutte afsondrethed (hun er fra starten ikke blot forældre-, men også familie- og frændeløs) et nødvendigt greb for Brontë i forsøget på at skabe en kvindelig hovedperson, som kan agere som autonomt individ. På den måde kan man måske næsten betragte den renfærdige Jane som et af de første heroiske skridt på den vej, som overhovedet muliggør kvindeligt navlepilleri.

Under pseudonym

Jane Eyre udkom i 1847, og som mange kvindelige forfattere på den tid udgav Charlotte Brontë ikke i eget navn, men under det kønsneutrale pseudonym Currer Bell. Faktisk udgør udgivelsen af *Jane Eyre*, som var den første af i alt fire romaner, Brontë fik publiceret, et maskespil af næsten Kierkegaard'ske dimensioner, hvor end ikke hendes forlægger var bekendt med romantekstens sande ophav. Den udkom under titlen *Jane Eyre – An Autobiography*, Edited by Currer Bell, og blev en så stormende succes, at førsteoplaget blev udsolgt på få måneder. Allerede i andenudgaven afslørede Bell som forfatter til og ikke blot redaktør af romanen, hvilket slog endelig fast, at bogens hovedperson var fiktiv. Da Brontë i 1849 lod sig overtale til at stå

frem som den virkelige forfatter afslørede, at også Currer Bell var en fiktiv person. Selv om Brontë havde sine håndfaste årsager til at ønske sit værk læst uden også at få sit køn bedømt, er det i lyset af aktuelle diskussioner om autofiktion og deslige, interessant, at betragte hvor porøst fiktionsbegrebet kunne være, også i viktoriatidens England. Interessen for *Jane Eyres* forfatter og navnlig forfatterens køn stod helt centralt i modtagelsen af romanen allerede

inden Brontë trådte frem. Kritikeren Harriet Martineau mente ved udgivelsen, at bogen enten var forfattet af en kvinde eller af en møbelpolstrer, med henvisning til dens minutiøse beskrivelser af lodne indretningsdetaljer som sengetæpper, draperier, gardiner og divaner. Men med afsløringen af Brontës identitet intensiveredes diskussionen omkring det angiveligt »vulgære« i romanens tematikker, og frem for alt hvorvidt det var moralsk tilrådeligt for en kvin-

Interessen for 'Jane Eyres' forfatter og navnlig forfatterens køn stod helt centralt i modtagelsen af romanen allerede inden Brontë trådte frem

LITTERATUR

Helgenkåringen af Charlotte Brontë er ironisk, fordi hun netop i sine romaner søgte bagom de kvindelige stereotyper, englen og udyret, men personkulten er også et tidligt eksempel på objektgørelsen af den kvindelige forfatterpersona.

Foto: The Granger Collection/Polfoto

sine romaner søgte bagom de kvindelige stereotyper, englen og udyret, men personkulten omkring hende er også et tidligt eksempel på objektgørelsen af den kvindelige forfatterpersona, hvor fokus lægges på kvinden frem for på værket. Risikoen for en kvindelig kunstner for, som Charlotte Brontë, at blive forvekslet med det værk, hun skaber, er mindst ligeså overhængende i dag, hvor personlige historier om og lækre billeder af yngre, kvindelige forfattere, fylder så meget i den litterære offentlighed, at flere og flere kritikere reagerer på dem, snarere end på de bemeldte kvinders værker.

Den fulde romantekst

Sådanne forhold adresseres ikke direkte i den nye danske udgave af *Jane Eyre*, som hverken inkluderer førsteudgavens undertitel eller forord og dedikationer fra anden og tredje udgave, men bortset fra dette fremstår det som om, vi nu – endelig – har en dansk oversættelse af den fulde romantekst.

I hvert fald kunne jeg konstatere at alle de udeladte og beskårne passager, som Tania Ørum i sit studie af den engelske roman og kønnet, *Pamelas døtre*, påpeger i den frem til i dag autoritative, danske oversættelse, Aslaug Mikkelsens fra 1944, er inkluderet i Christiane Rohdes sprogligt velklingende nyoversættelse, som således skal hilse ekstra velkommen, selvom det kan undre, at forlaget ikke har fundet det væsentligt at informere om, hvordan den nye oversættelse forholder sig til originaludgaverne. At man desuden har været så forhippet på at lancere udgivelsen som en fejring af romanens 170-års jubilæum, at man i pressematerialet fejldaterer førsteudgaven med to år for at få pengene til at passe, virker unødvendigt, for udgivelsen af denne ny-gotiske og feministiske romanklassiker i sin fulde længde er bestemt en begivenhed, også selvom romanen først fylder rundt i 2017.

kultur@information.dk

'Jane Eyre bind 1 og 2' af Charlotte Brontë, oversat af Christiane Rohde, Forlaget Rosenkilde, 343 og 311 sider, 250 kroner pr. bind

de at beskæftige sig med den slags.

Brontë døde i 1855 af graviditetskomplikationer, og allerede få år efter lagdes med Elizabeth Gaskells biografi *The Life of Charlotte Brontë*, grundstenen til den Brontë-kult, som stadig præger den brede reception af alle søstrenes værker.

Personkult

I stedet for at fokusere på de litterære meritter, vælger Gaskell, som forsvar mod anklagerne om vulgaritet og

moralsk forfald, at gestalte privatpersonen Charlotte som en opofrende engel, der viede sit liv til at tjene andre. I kølvandet på biografien forskubbedes interessen endnu en tak fra romanerne til personen bag, hvilket op gennem historien har fået en lang række læsere til at kortslutte afstanden mellem liv og værk og læse *Jane Eyre* som Charlotte Brontës slet skjulte selvbiografi.

Helgenkåringen af Charlotte er åbenlyst ironisk, fordi hun netop i

Kronikkonkurrence

Da jeg vidste, jeg tog fejl

Det sker for os alle af og til. Vi bliver klogere, noget uventet sker, en erkendelse kommer snigende, og pludselig ser vi alt i et andet lys. Nogle gange udløser det fortrydelse; vi har gjort noget vi ikke skulle have gjort. Vi har levet på en måde, der ikke giver mening. Troet på noget, der viste sig at være forkert eller ikke er værd at tro på. I nogle tilfælde udløser sådan en erkendelse lyst til forandring. Vi lægger livet om, begynder på en frisk, siger det gamle job op, sælger huset, skifter partneren ud. Andre gange vælger vi at fortsætte, selvom fortrydelsen gnaver. Under alle omstændigheder kan det være en voldsom oplevelse på godt og ondt, at opdage at man tog fejl.

I årets kronikkonkurrence inviterer Information dig til at skrive, om dengang du vidste, at du tog fejl.

CULTOURS.DK

1. præmie:

Spændende kulturrejse med Cultours.dk værdi 7.945 kr.

2. præmie:

Vin fra Holte Vinlager værdi 2.500 kr.

3. præmie:

Biografien om Dan Turell værdi 349,95 kr.

Indsend kronikken til:
kronik2015@information.dk
Deadline er mandag den 6. juli.
Vinderkronikkerne bringes i Information i løbet af juli.

Gevinster beskattes efter gældende regler

Information